

Roboz Ágnes Múltidéző
1964 és 2009

Thoinot Arbeau-t¹ (1519-1596) kerestem és magamat találtam... Elrongyolódott dosszié. Elsárgult lapok, szerencsére dátumozva. Az Állami Balett Intézet nevelési értekezletén, 1964. február 18-án elhangzott, soha nem publikált referátumom eredeti szövegét adom most közre.

Kedves kollégák!

Amikor azt a megbízást kaptam, hogy nevelési értekezletükön én tartsam a beszámolót, a címet még meg sem kaptam, és már gondban voltam. Gondban azért, mert az évek során több, pedagógiai tárgyú előadás hangzott el Intézetünkben, amelyek után mindig nagy tiszteletet éreztem az előadók iránt, elsősorban azért, mert elhangzott szavaikból mindig azt szűrtem le, mennyi mindent kellene ismerni, elolvasni ahhoz, hogy az ember maga is olyan rendszerező aggyá váljék, mint az előadó kollégák. Mentségemül csak azt tudtam felhozni, hogy ezek az előadók munkájuk középpontjába a pedagógia tudományát helyezték és annak szentelik életüket, hogy mindazt összefoglalják, amit mi a gyakorlatban szinte ösztönösen csinálunk. Amikor pedig megéreztem elmondani valóm tárgyát, még inkább gondolkodóba estem. Mint a dialektika híve és a matematika tudományának többé-kevésbé ismerője, hosszas töprengés után rájöttem, hogy itt egy több ismeretlenes egyenlet megoldásáról van szó, minthogy a tanár és a diák szavak voltak számomra az egyenlet ismert tagjai. Nem kevesebb, mint tizennyolc éves pedagógiai praxisom alatt ugyanis a "szocialista viszony" fogalma a variánsok elég nagy sorát mutatta, a művészet tartalmi és formai meghatározása pedig szintén dialektikusan változott az évek során, mint tapasztalat felgyülemlett, és ha ez nem is lesz tudományosan rendszerezett és minden kérdést felölelő, akkor is jó tizennyolc év távlatában erről beszélni.

Talán egy történettel kezdeném az okfejtést, amely az 1950-es években esett meg. Mondhatni egészen kezdő pedagógus voltam, amikor felkértek a Színművészeti Főiskola Koreográfusképző szakán, hogy tanítsak karakertáncot. Óráimra lelkiismeretesen készültem, pontosan megjelentem, igen szigorú voltam a növendékekhez, de észrevettem, hogy valami nem stimmel. Magamban állandóan kerestem az okot, miért nem tudok ezzel az osztállyal kapcsolatot teremteni, miért van az, hogy másutt, ahol tanítok, sokkal jobb a nexusom a növendékeimmel, miért érzek épp itt ellenállást és ellenszenvet. Mindig az volt az érzésem, hogy a hiba nem bennem, hanem az osztály készülékében van, hiszen én igazán tudásom javát adom, pedagógusi munkám a legmesszebbmenő lelkiismeretességgel végzem. Egy ilyen, rosszul sikerült óra után összetalálkoztam Lőrinc Györggyel, és az utcán, azon melegében elmondtam a problémám. Lőrinc a következőt mondta: "Nézd Ági, én bent voltam az órán és azt tapasztaltam, hogy mindenkivel ugyanazt az őrmesteri hangot ütöd meg. Pedig ebbe az osztályba különböző emberek járnak. Másképp hegedülsz a Stradivariuson, mint egy másik fajta hegedűn. Képzeld, hogy ezek az emberek mind hangszerek, és neked kell megszólaltatnod ezeket a különböző gyártmányú hangszereket."

Ebből a gondolatból kiindulva azt szeretném leszögezni, hogy nem csak a különböző emberekkel kell nekünk, pedagógusoknak más-más hangot megütni, de minden osztállyal-közösséggel különböző a kapcsolat, a viszony. Bizonyos vagyok benne. Ha volna négy, de legalábbis két, parallel évfolyamunk, és megpróbálnánk ugyanazt az anyagot tanítani, a célhoz vezető út hasonló, de mindkét esetben más lenne. A különböző gyártmányú hangszerek mindig különböző tónussal szólalnak meg, és nekünk, a karmestereknek az a feladatunk, hogy azokat úgy hangoljuk össze, hogy azok a partitúra - jelen esetben a kívánt tananyag - előírása szerint, a legművészebben csendüljenek fel. Szó esik a pedagógiában a tudatosság és ösztönösség problémájáról. Valóban hiszem, hogy igazán jó pedagógusnak születni kell, hogy az igazán nagy pedagógus egyéniségek már egy hatodik érzékkel jönnek a világra. Hogy azután ezt mennyi tudatossággal kell párosítani, ezt mindnyájan saját bőrünkön tapasztaljuk. Mert hiába megy be a tanár egy osztályba és érzi ezzel a hatodik érzékkel, hogy "valami van", a lehető leggyorsabban elő kell szednie a tudását, hogy megállapíthassa a "valami van"-ságnak az eredőjét. Gyors mérlegeléssel nyomban olyan hangot kell megütnie, hogy az órát sikeresen lefolytathassa. A pedagógus helyzete ilyenkor leginkább annak az orvosnak a helyzetéhez hasonlítható, akinek saját tudására, ösztöneire utalva, a betegágy mellett azonnal a megfelelő terápiát kell beállítania. Azért hasonlítom az orvoséhoz a pedagógusét ilyen alkalmakkor, mert a pedagógus is a normálistól eltérő helyzettel találja szemben magát. Pedagógiai gyakorlata, emberi megérzése kell, hogy eldöntse, hogy a szükséges kontaktust zavaró állapotot vajon az osztály fáradtsága, a személyek közötti feszültség, az előző óráról, vagy színpadi szereplésről magukkal hozott érzelmi hangulat, avagy a korukkal járó,

¹ Eredeti nevén: Jehan Tabourot, táncíró. L'Orchesographie című, óriási jelentőségű munkájában kora táncait gyűjtötte össze és írta le, gazdag kottaanyag kíséretében.

túlzásokra való hajlam okozta-e? A diagnózis felállítása után a mi feladatunk, hogy az oknak megfelelő módszerrel oldjuk fel a tanítást zavaró tényezőket. Fáradság esetén a kímélet, a serdülőkorral járó túlzások megnyilvánulásainál a megfelelően alkalmazott, tekintélyen alapuló, pedagógiai szigor - aminek mélységes megértésre kell épülnie. Sokkal nehezebb a másik két felhozott példa megoldása. A növendékek személyiségének ismerete vezethet a helyes kibontakozáshoz. Ugyanolyan tünetek eredményes terápiájához egyszer a konfliktus megbeszélése, máskor annak lehetséges negálása vezet.

Az oktatónak, mint minden egyéb pedagógiai eljárásnál, úgy a művészetpedagógiában is tisztességgel fel kell készülnie. Ez közhelynek hangzik, de rendkívüli fontossággal bír: amit tanítunk, azt tökéletesen tudnunk kell. Az igazi pedagógus esetében a tárgyi tudáson átsugárzik a tanított anyag igazában való hite. Növendékeink, minthogy művésznövendékek, feltehetően érzékenyebb alkatúak, mint más, hasonló korú emberpalánták. Tapasztalatom, hogy ha a pedagógusnál csak a legcsekélyebb bizonytalanságot érzik, már ők maguk sem olyan befogadóképesek, mint ellenkező esetben. Sokkal jobb néven veszik, ha a pedagógus tévedéseit felismeri, korrigálja. Egy pedagógusi tévedéshez való csökönös ragaszkodás csak a tekintélyt csökkenti, még a legalsóbb osztályokban is. Mit értek tekintély alatt? Egyenlő-e a szigorral létrehozott félelem a pedagógusi tekintéllyel? Semmiképpen sem. A tekintély kialakítása komplex kérdés. Jelenti a pedagógus emberi és művészi (szakmai) megbecsülését, jelenti azt az elismerést, hogy adott esetben nemcsak szakmai kérdésekben fordulnak hozzá, hanem élet-problémákkal is a mestert keresik fel, mint tapasztaltabb, idősebb barátot. Gondolnunk kell arra, hogy a tekintély megtartására az órán tanúsított magatartásunk sem elegendő.

A gyermek, a serdülő igényli a biztonságérzetet: ezt a megfelelő családi környezet és a pedagógusok együtt nyújthatják számára. A pedagógus nyújtotta biztonságérzet nagyrészt saját tekintélyén alapul. A gyermek teljesítőképességét kiegyensúlyozottsága nagymértékben fokozza. Kiegyensúlyozottságát pedig a szülői és pedagógusi környezet elvi azonossága adhatja. Csak a gyermek látja kárát, ha a két természetes és óhajtott támasz bármiféle konfliktusba kerül egymással.

Akár iskolai vagy tánctanulmányaimra gondolok, mindig azokra a pedagógusokra emlékezem vissza a legszívesebben, akik valamiféle ideált jelentettek a számomra. Mai életünkben pedig, amikor az ifjúság világvizonylatban is hajlamosabb a blázírtságra, ernyedtségre, cinizmusra, minden módot meg kell ragadnunk, hogy növendékeinknek perspektívát mutassunk, hogy felkeltsük érdeklődésüket nemcsak a saját szakmájuk és művészi pályájuk, de egyéb jelenségek iránt is. A dolgok egymástól el nem választhatóak, minden mindennel összefügg valahol.

Az élményszerzés egyszerű érzésére kell őket ösztönözni, hiszen későbbi művészi munkájuk során már szinte magától értetődőnek kellene lennie az életből merített élmények feldolgozásának egy-egy szerep megformálásakor. Művészetpedagógiai alkotó munkánk során nagyon sok gondot kellene fordítanunk arra, hogy növendékeinknek megtanítsuk, hogyan szemléljék az életet, hogyan figyeljenek fel mindenre, ami gazdagabbá, színesebbé teheti mostani, de későbbi műköedésüket is. Miután a táncművészet sok más művészettel rokon, úgy vélem, nem lehet növendékeinket arra eléggé ösztönözni, hogy olvassanak több jó irodalmat, látogassanak tárlatokat, hallgassanak sok zenét, járjanak színházba.

Művészetszemléletük kialakításában azonban nem elegendő a rokon művészetekkel való behatóbb foglalkozás, mert a művészi alkotómunka nem állhat az életen kívül. Hogyan vezethetjük rá erre őket? Elsősorban saját világszemléletünk biztos kialakításával. Magunknak kell meggyőző erővel olyan szemléletet kialakítanunk, hogy bennük ne támadhassanak kételyek, ne váljanak bizonytalanná, szilárd világképük alakuljon ki. Nagy szükségét érzem annak, hogy a teljes tanári karban egységes szemlélet jöjjön létre, mert az ideálok építése során két, ellentétes értelmű vélemény feltétlenül az ideál rombolásához vezet, főként, ha növendékeink érzékenységre gondolunk. Ők már első, operai munkáik során megtanulják, hogy bírálhatóak. Bírálja őket a koreográfus, a társak, a közönség. Ez okvetlenül eredményezi, hogy ők is bírálják bennünket. Ne higgyük azt, hogy egy-egy elejtett mondat, vélemény, tanári ítélet visszhangtalan marad. Már olyan részletkérdésekben is, mint az órára való bevonulás is, egységesebben kellene reagálnunk, hogy segítsük őket a művészi fegyelmezettség elérésében. Egész életünket szabályok igazgatják, nem lehet, hogy a viselkedés személyfüggő legyen. Meg kell tanulniuk, és ezt nem lehet eléggé korán kezdeni, hogy a felállított követelményeknek eleget kell tenniük. Az egységesen megszabott követelményeket egységesen kell megkívánnunk, ellenőriznünk és végrehajtatnunk. Egymás munkamódszereit tartjuk tiszteletben és pedagógustársaink tekintélyére úgy vigyázzunk, mint a sajátunkra.

Külön kell a dicséretről és büntetésről, mint nevelőeszközről beszélnünk. Emlékszem, hogy Nádasi Ferenc mester egy-egy mulatságos, esetleg karikírozó megjegyzése milyen hatással volt ránk. . .

Növendékeink eredményeit feltétlenül szóvá kell tenni. Éppen a már említett bírálati igény miatt is. De mint mindennel, úgy ezzel a kérdéssel is csínján kell bánnunk. Az illető növendék karakterét jól ismerve kell ezeket az eszközöket alkalmazni. Van, akit a dicséret önhitté tesz, de ezt a kiindulópontot nem lehet alapul venni. Nagy általánosságban ugyanis a valóban jól végzett munka után, mikor az ember az afőlött érzett örömmel telítődött, sokat lendíthet a pedagógus elismerése. Igazságtalan dicséret, vagy egyes növendékek mindenekfelett való kiemelése éppúgy érzéketlenné, közönyössé teszi növendékeinket, mint az állandó szidás, vagy csak a negatívumokra való utalás.

Függetlenül attól, hogy a művészet mely ágát műveli valaki, tevékenységét szenvedélyességgnek kell áthatnia. Ez a mi munkánkra is törvényszerűen vonatkozik. A munkájában szenvedélyesen hívó művész csak az a pedagógus tud nevelni, aki maga is szenvedélyesen hisz művészetének pedagógiájában, pedagógiájának művészetében. A szenvedélyesség részben veleszületett vérmérséklet kérdése is, ami megnyilvánulási forma szempontjából igen sokféle módon jelentkezhet. A művészi szenvedélyességet nem szabad összetévesztenünk a hétköznapi értelemben vett temperamentum fogalmával. Nekünk, pedagógusoknak jut a feladat, hogy az Intézetünkbe került, különféle karakterű növendékeinkben felkeltsük a művészetük iránti szenvedélyességet. Kedves kollégáim! Végezetül referátumomat azért nem kívánom összefoglalni, mert célkitűzésem volt az, hogy művészetpedagógiai tevékenységünkről teljességében szóljak. Könyvtárakat tölt meg a pedagógiai szakirodalom, és ennek talán legbonyolultabb ága a művészetpedagógia. Ha referátumommal annyit sikerült elérnem, hogy kollégáimban gondolatokat keltettem fel felelősségteljes munkánk egyes részleteit illetően, elértem a magam elé tűzött célt.

Budapest, 1964. február 18.

45 év telt el. . .

1. Abban a szerencsés (sic!) helyzetben vagyok, hogy véleményemet a művészet- és táncoktatásról mind a mai napig sem kellett megmásítanom. Elveim és tudásom alapján módom volt harmincöt évig a világ sok országában, sikeresen tanítanom. Hiszek az ember fejlődésében, és így hiszek önmagam fejlődésében is. Az évek során az elveket lehetett bővíteni, de természetesen hatottak rám a nyugat-európai modern nevelési módszerek. Lényegében azonban a referátumban írott alapokat nem kellett lerombolnom, csak az adott helyzetnek megfelelően kellett alkalmaznom és fejlesztenem.

2. Hiszek a művészetoktatás ember- és személyiségformáló erejében. Napjainkban sok példát látok arra, hogy egyes tanártársaim a tánc technikájának tanítását oly mértékben részesítik előnyben, hogy közben elfelejtik a fiatalok emberré való nevelését. Sőt, továbbmenvé: néha lelkeket károsítanak meg. Mindehhez járul az a tény, hogy korszakunkban sokkal magasabbak a tánctechnikai követelmények, mint negyvenöt évvel ezelőtt - ugyanis "all round" táncosokat kell nevelnünk. A végzett növendékek csak akkor jutnak szerződéshez, ha valóban maximális technikával és átütő személyiséggel rendelkeznek. Ne felejtjük el, "ép testben - ép lélek", de fordítva is igaz: csak ép szellemiséggel lehetünk urai testi képességeinknek.

3. Sok szó esik manapság arról, hogy élsportolóinkat edzőik mellett pszichológusok segítik magasabb teljesítmények eléréséhez. Nem szeretnék azonosság-jelet tenni a sport és a táncművészet közé, bár mindkét esetben nagy erő kifejtés mellett, a szellem és test egymásra való hatásáról van szó. Annak ellenére, hogy a napjainkban végző pedagógusok tanulnak pszichológiát, az az érzésem, hogy a gyakorlatban nehezükre esik alkalmazni a tanultakat (sajnos nekünk, régieknek nem adatott meg ez az előny!). Miután a pedagógusokra háruló feladat egyre összetettebb, javasolnám, hogy a művészetoktatási intézmények alkalmazzanak saját pszichológust a növendékek és a tanárok segítésére.

4. A tanárnak fel kell szabadítania a tanítványt, miközben az adott keretek közé szorítja.

Hogyan? Ez a titok.

Mindezt ma is vállalom.

Budapest, 2009.

Roboz Ágnes